

8. DАChO, f. 1193 op. 1, spr. 25.
 9. DАChO, f. 7720, op. 17, spr. 1.
 10. Ivotskaia respublika. [Ivot Republic]. (1968, June 8). *Sovetskoie Poles'ie. Shostka*. [in Ukrainian].
 11. Rossijskij gosudarstvennyj istoričeskij arhiv (RGIA), f. 577, op. 47, spr. 1064, spr. 1065.
 12. *Pamjatnaja knižhka Kyivskogo učebnogo okruga na 1901 god. [The memorial book of the Kyiv school district for 1901]. (1901). Part 4. Chernigovskaja gubernija. Kyiv. [in Russian].*
 13. Romchenko, S.V. (1957). *Bor'ba za Sovetskiju vlast' na Chernigovshhine. [The struggle for Soviet power in the Chernihiv region].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 1137.
 14. Romchenko, S.V. (1957). *K 40-j godovshhine vystuplenija partizan protiv nemeckih okkupantov i gajdamakov v 1918 godu na Chernigovshhine (vospominanie). [On the occasion of the 40th anniversary of the partisans against the German occupiers and Haidamaks in 1918 in the Chernihiv region (memory)].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 1137. [in Russian].
 15. Salaj, I.G. (1957). *Bor'ba za Sovetskiju vlast' na Novgorod-Severshhine Chernigovskoj oblasti. [The struggle for Soviet power in Novgorod-Severshhina, Chernihiv region].* TcDAVO Ukrajinu, f. 59, op. 1, spr. 386. [in Russian].
 16. *Spiski naseļonnyh mest Rossijskoj imperii. [Lists of populated places of the Russian Empire]. (1866). Vol. XLVIII. Chernigovskaja gubernija. St. Petersburg. [in Russian].*
 17. *Spisok selenij i gorodov Chernigovskoj gubernii po uezdnam i volostjam. [List of villages and cities of the Chernihiv province by counties and volosts]. (1919). Chernigov. [in Russian].*
 18. Centralnij derzhavnyj arhiv vyshhykh orghaniv vlady ta upravlinnja Ukrajinu (TcDAVO Ukrajinu), f. 1216, op. 1 spr. 79.
 19. Chernova, H. (1997, November 26). Ivotskaja respublika [Ivot Republic]. *Visti Shostky, spr. 4. Shostka. [in Ukrainian].*

*Стаття надійшла до редакції 18.02.2020 р.
 Рекомендована до друку 10.03.2020 р.*

УДК 94(977): 37.091

В.М. Крижанівський

**ВИХОВАНЦІ ГЛУХІВСЬКОГО
 УЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ М. КАРПОВ
 ТА А. МИХАЙЛЕЦЬ ЗА МАТЕРІАЛАМИ
 ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО МУЗЕЮ
 ГНПУ ім. О. ДОВЖЕНКА**

У статті опубліковано 12 документів про вихованців Глухівського учительського інституту М.О. Карпова та А.Є. Михайлеця, що зберігаються у фондах історико-педагогічного музею ГНПУ ім. О. Довженка. Запропоновані матеріали уможливають реконструкцію життєвого та творчого шляху випускників, що закінчили інститут у 1908 та 1911 роках.

Ключові слова: Глухівський учительський інститут, школа, вчитель, спогади, біографія, лист, біографічна довідка.

У фондах Історико-педагогічного музею Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка зберігаються унікальні писемні матеріали, які стосуються життєвого та професійного шляху вихованців учительського інституту М. Карпова та А. Михайлеця.

Доречно окреслити життєвий шлях цих малознаних назагал, але цікавих особистісно і професійно випускників інституту.

Михайлець Авксентій Євстафійович народився 24 груд-

ня 1883 р. у селянській родині в одному з північних повітів Чернігівської губернії. Вірогідно, закінчив одно- або двокласне сільське училище. До 1908 р. працював «народним учителем». У 1908–1911 рр. навчався в учительському інституті. Від 11 липня 1911 р. до 1918 р. працював в Новозибковій у міському училищі, жіночій гімназії, реальному училищі.

Зі встановленням радянської влади в північних повітах Чернігівської губернії середні заклади освіти були реформовані в трудові школи. Від 1918 до 1963 р. Авксентій Євстафійович працював учителем хімії в Новозибківській 2-й радянській 2-х комплектній школі 1-го ступеня, середній школі ім. М.І. Калініна-В. Леніна (нині – середня школа № 1), а пізніше – у школі робітничої молоді. Варто кілька слів сказати про середню школу ім. М.І. Калініна-Леніна. Навчальний заклад мав подвійну назву в 1930-х рр., оскільки в першу зміну – це була школа ім. Леніна (для дітей робітників та селян), а в другу зміну – школа ім. М.І. Калініна (для дітей службовців). Один і той самий учитель упродовж дня, не змінюючи приміщення, працював у двох школах [2, с. 29, 32; 3, с. 24–26; 5, с. 556].

У період німецької окупації Авксентій Євстафійович мав можливість працювати вчителем хімії в школі, проте відмовився [1, с. 63–65]. 25–26 жовтня 1974 р. відвідав інститут та брав участь у святкуванні сторічного ювілею своєї альма-матер. Помер після 1974 р. Син, Георгій Авксентійович Михайлець (1922 р. н.), став доктором медичних наук (Санкт-Петербург).

Постать Михайлеця Авксентія Євстафійовича знайшла належне висвітлення у творчості новозибківського письменника, журналіста А. Вольного (А.Г. Епштейна, 1918 р. н.) [3, с. 26]. Охочі можуть знайти нашого героя на сторінках його документально-художньої повісті «Серце мовчати не може» (1978) та спогадів «Через роки, через відстані» (1996) [1; 3, с. 24–26].

Достатньо колоритною особою був й інший випускник, Микола Олександрович Карпов. На жаль, відомості про його життєвий та творчий шлях фрагментарні. Народився 1886 р. в с. Уланове Глухівського повіту. Після закінчення земської школи 4 роки навчався в зразковому училищі при учительському інституті та три роки в самому інституті (1905–1908). Упродовж 1908–1915 рр. почергово працював учителем математики, креслення, географії, директором Уманського, Дзенгеліївського та Тальнівського вищого початкового училища (Київська губ.) [4, с. 419; 5, с. 492; 6, с. 179]. Відомо, що після Другої світової війни працював учителем української мови та літератури Харківської середньої школи № 95. Серед його учнів був відомий український літературознавець Юрій Барабаш [7]. 1956 р. вийшов на пенсію. Помер після 1967 року.

У 1973 р. вийшли спогади М.О. Карпова «Грізний рік» про його дитячі та юнацькі роки, участь в революційних подіях 1905 р. у Глухові та учительському інституті.

У пропонованій статті подаємо археографічне опрацювання 12-ти документів. Перші п'ять із них написані українською мовою, стосуються постаті Миколи Олександровича

Карпова. Під № 1 та № 2 подаються листи М.О. Карпова до завідувача історичним музеєм І.М. Ляшка за вересень, листопад 1966 р. Вони найбільш повно репрезентують життєвий шлях випускника, його намагання надрукувати спогади про Глухів. Також у листах подаються побіжні відомості щодо його однокласників: «російського Макаренка» – Ф.Г. Меліхова та кандидата педагогічних наук І.С. Кухтенка.

Достатньо інформативним є документ № 3 (текстове пояснення до фотокартки випуску 1908 р.). Він візуально являє собою 3 списки випускників (на 17 осіб), що супроводжуються короткою інформацією про національну належність, в окремих випадках – відомостями про професійний, життєвий шлях. З цього списку дізнаємося, що Микола Олександрович був поінформований про вимушену еміграцію діяча українського визвольного руху початку ХХ ст. Є. Вирового.

Документ № 4 також є текстовим поясненням у формі короткого списку на 4 особи до світлина за 1907 р. У ній, окрім прізвищ зображених, подано біографію глухівчанина М.П. Москаленка. Документ під № 5 є біографічною довідкою про есманця Г.Т. Іллейка.

Наступні сім документів, написані російською мовою, стосуються життєвого та професійного шляху Авксентія Євстафійовича Михайлеця. З переліку документів найбільшу інформативну цінність являють матеріали опубліковані під № 9, 10 та № 12. Під № 9 представлено детальні спогади Авксентія Євстафійовича щодо страйку вихованців Глухівського учительського інституту за директорства П.О. Міловського. Хоча А.Є. Михайлець написав спомини через півстоліття, але вони відзначаються детальною (указано привід та розгортання конфлікту, діючих осіб) та достовірністю. Не менш важливо, що автор документа був учасником цього конфлікту. Цінний документ під № 10 (лист до І.М. Ляшка від 11 грудня 1966 р.), в якому подається інформація про діяльність українського гуртка в Глухівському учительському інституті. А. Михайлець підтримував дружні відносини з братом голови українського гурта, Борисом Вировим. Тому доречно припустити, що відомості, які подає Авксентій Євстафійович, достатньо правдиво відображають український рух у стінах інституту. Під № 12 опубліковано виступ А.С. Михайлеця 1974 р. у стінах своєї альма-матер, який репрезентує його роздуми про свій професійний шлях та місце в ньому учительського інституту.

Усі документи написані українською та російською літературними мовами ХХ ст. При публікації збережено лексику, синтаксис документів, авторські та часові особливості мови. В опублікованих документах відсутні виправлення в орфографії, пунктуації, фонетиці та морфології.

№ 1

Лист М. Карпова до І.М. Ляшка від 14 вересня 1966 р.

Шановний Іване Михайловичу! Даруйте мені за мою довгу примушену мовчанку. Цю провинку складаю на свої очі та 79 років від мого народження на світ. Отож зарані

складаю пробачення за можливі огріхи в моєму писанні. В народі кажуть: «Не до Різдва пішло, а до Великодня». А в мене навпаки. 19-го грудня цього року, коли доживу, мине ювілейний 80-й рік мого життя. Але міг би про себе сказати: «Є, батьку, ще порох в порохівницях, ще не вмерла козацька сила»; та що поробиш, коли зрадили очі. Писати, як бачите, ще пишу, а читати [арк. 1] років з три вже не читаю. Думаю оце поїхати до Одеси підлікувати очі, щоб повернутись знову до книг. Працював 52 роки до 70 років. Кілька зауважень до Вашого листа. В інституті вчився солідний дядько [І.Г.] Ляшко¹, чи не Ваш це родич? [М.П.] Гея² я пам'ятаю добре. Високий блондин з великими, світлими очима. Коли будете писати йому, вітайте від мене, якщо він мене пам'ятає.

Закінчив я в 1908 (1905–1908). Чи є рація зберігати за нами назву «воспитанники». Старий режим боявся самої назви «студенти». «Воспитанник» – це приют [арк. 1 зв.] Терещенка проти Інституту. Чи цікавлять Вас матеріали про педагогічну лабораторію інституту – «Образцовое при Глуховском учительском институте – Городское 2-х классов училище», про яке згадує навіть Брокгауз-Ефрон в своїй Енциклопедії. Я чотири роки провчивсь в цій школі. Було там два учителі. В І класі (2 роки навчання) викладач чудовий учитель Іван Григорович Бойко³, а в II класі (2 роки навчання) учитель Федір Іванович Тремко⁴. Про цю школу та названих учителів в моїй ще ненадрукованій

1. Ляшок (Ляшко) Іван Гнатович нар. 1885 у с. Гощево (нині – Респ. Білорусь) в селянській сім'ї. 1910 закінчив уч. ін-т. 1.07.1910 – на 1913 – уч. Миргород. 4-кл. міськ. уч-ща; в. о. уч. історії в Миргород. жін. г-зії Грановської. На 1938 – уч. Миргород. школи. Зарештований 31.03.1938 р. Засуджений Особливою трійкою при УНКВС Полтав. обл. за ст.ст. 54–6, 54–10, ч. 1, 54–11 КК УРСР до розстрілу із конфіскацією майна. 1956 реабілітований Військовою трибуналом КВО.

2. Гей Михайло Платонович нар. 1885 в с. Локня, Полтав. губ. Батько, Гей Платон (1835 р. н.) у минулому був селянином-кріпаком князя Контакузена. 1849 поміщик його відправив в Буримку для навчання на фельдшера при місцевій лікарні. За 8 р. отримав необхідні знання та почав працювати фельдшером. Від 10.11.1906 – уч. Ольгопол. 2-кл. міськ. уч-ща (Поділ. губ.). 1906–1909 – уч. мат. Хорол. 3-кл. міськ. уч-ща (Полтав. губ.). 1909–1910 – уч. Ромен. міськ. уч-ща (Полтав. губ.). 1.09.1910 – 1921 – інспектор Ново-Санжар. вищ. почат. уч-ща (Полтав. губ.). 1921–1924 – уч. Локнян. школи. 1924–1927 – зав. Артюхів. школи (Глинський р-н, Сумська обл.). 1927–1930 – уч.-вихователь Ромен. дитячого будинку-інтернату; уч. та зав. Першою Ромен. вечірньою робітничою школою політосвіти. 1930–9.09.1941 – уч. фіз. Ромен. 2-ї середньої школи. 1932–1941 – керівник секції уч. фіз. під час роботи учительських конференцій Ромен. р-ну. 1943–1945 – уч. фіз. Ромен. ремісничої школи № 6. 1945–1956 – уч. фіз. Ромен. технічному механізації сільського господарства. Від 1.09.1956 – пенсіонер. 1963 відвідав Глухів. ін-т та зустрівся з викладачами та студентами.

3. Бойко Іван Григорович – син селянина з Охтирки, Харків. губ. Закін. Волчанську уч. семінарію (Харків. губ.). Закін. Глухів. уч. ін-т із золотою медаллю. На службі – 28.04.1886, уч. Лохвицьк. уч-ща. Від 1886 або 1887–1901 – над. рад., уч. зразкового уч-ща при Глухів. уч. ін-ті, письменовод Глухів. уч. ін-ту (1899–1901) (Черніг. губ.). Нагороди: ор. Станіслава III ст. (1.01.1893), ор. Анни, III ст. (1.01.1898).

4. Тремко Федір Іванович народився 14.02.1859 у сім'ї селянина в с. Чутове, Полтав. губ. Закін. Полтав. земську фельдшерську школу. Закін. Глухів. уч. ін-т зі срібною медаллю. Від 13.09.1890 – уч. рос. мови в Балт. 2-міськ. уч-щі (Поділ. губ.). До 1.07.1892 – уч. Уман. міськ. уч-ща (Київ. губ.). 1.07.1892 – на 1901 – кол. ас., уч. зразкового уч-ща при Глухів. уч. ін-ті. На 1903 – кол. ас., наставник в Солецькій уч. семінарії (Радом. губ.). На 1907 – 21.12.1909 – наставник з мат. в Холм. уч. семінарії (Люблін. губ.). 21.12.1909 – на 1912 – кол. рад., інспектор Холм. уч. дирекції. Нагороди: ор. Станіслава III ст. (1.01.1899), ор. Анни (1.01.1912).

ній книзі [арк. 2] є чимало сторінок. Можу надіслати примірник, надрукований на машинці.

Крім того, коли Вас нічого нема про Федора Григоровича Меліхова⁵, якого я особисто ставлю ніяк не нижче від [А. С.] Макаренка⁶. Меліхов вчився на рік раніше від мене разом з відомим письменником [Степаном] Васильченком⁷. З ним же учився і фактичний керівник революційного руху в Інституті, Шостці та її околицях [В.] Маруняк з своїм вірним другом [К.] Беляєвим⁸, що вчився разом з вашим знайомим [М. П.] Геєм.

Лист II

Я думаю, що у Вас є багато матеріалу про Івана Сергієвича Кухтенка⁹, який закінчив наш інститут приблизно в 1910 році, а в двадцятих роках був викладачем інститута. Це мій земляк, близький друг і вірний помічник в революційних справах 1905 року.

Що можу Вам надіслати? Можу надіслати цілі розділи книги «Три смерті» про Петю Боброва, який застрелився в актовому залі інститута в кріслі директора, прив'язавши револьвера до руки, щоб не схибити.

Зараз надсилаю свою [3 арк.] фотографію і коротку автобіографію, по можливості намагаючись відірватись від обридлої анкетної форми. Ще у мене є фото: 1) група «воспитанников» Ін[ститу]ту: Ілейко Георгій Тихонович із Єсмані під Глуховим, Москаленко Михаїл Павлович із Глиниць на Веригині, Дроздовський Степан Олександрович – білорус із-під Мінська та Космович Степан Васильович – земляк Дроздовського.

Єсть групове фото випускників інститута 1908 року. Нарешті фото підпільного революційного [арк. 3 зв.] студентського комітету. Із 4 чоловік я, студент Глухівського інституту, Ревекка – студентка Харківських вищих жіночих курсів, т. Ніна Павлівна – акушерка і Ніколай Тонкий – безробітний юнак. Мене звали Ніколай Високий. Був ще Ніколай Товстий – студент Київського університету. Але ці фотографії можу надіслати лише при умові їх повернення після перезнімки [арк. 4].

Прикладаю до цього листа розділ III «Мужицький уні-

5. Меліхов Федір Григорович – керівник Большевської трудової комуні. Про цю комуну було знято фільм «Путівка в життя», який отримав нагороду Першого Міжнародного кінофестивалю у Венеції (1932).

6. Макаренко Антон Семенович (1888 – 1939) – радянський педагог та письменник.

7. Панасенко Степан Васильович (Степан Васильченко) (1879–1932) – український письменник. У 1904–1905 – навч. в Глухів. уч. ін-ті. Учасник страйкового руху в ін-ті у 09-10.1905.

8. В. Маруняк та К. Беляєв студенти Глухівського ін-ту. 01.02.1906 проводили анти. в селах Глухівського пов. 02.1906 в с. Свесі були заарештовані, перебували в Глухівській в'язниці. 1906 були заслані на 3 роки у Вологод. губ.

9. Кухтенко Іван Сергієвич нар. 1888 у с. Уланове. Закінчив Уланівську школу, а 1904 – Чернігів. міськ. уч.-ще. 1904–1907 – помічник писаря в Уланівській волосній управі. 1907–1910 – студент Глухів. ін-ту. Від 1910 направлений у школах м. Медвин (Київ. губ.), с. Дроздівка (Ніжин. пов.), м. Городня (Чернігів. губ.). Від 1915–1922 – уч. шкіл Городня та Уланового. 1922–1924 – викл. мат. (тригонометрії), метод. викладання мат. та астрон. в Глухів. ІНО, від 1924 – Донецького ІНО. Від 1948 – кандидат пед. наук у Київ. державному ун-ті. Від 8.04. 1950 – доцент кафедри «теоретичної фізики». Помер до 1967.

верситет», інститут в 1905 році, останньому році існування інтернату при інституті. Про інститутські революційні події 1905 р[оку] у мене є чимало розділів, що докладно змальовують ці події.

Можу надіслати їх [...] і поступово: образцове училище, а потім інститут, але ці розділи на правах рукопису, хоч книга ще не надрукована, але ця можливість не виключена [арк. 4 зв].

З пошаною

Підпис

№ 2

Лист М. Карпова до І.М. Ляшка від 1 листопада 1966 р.

Віншую Вас, Іван Михайлович, і весь педагогічний і студентський колектив з великим святом Жовтневої революції. За теплого, душевного листа і привітання від викладачів і студентів велике педагогічне спасибі. Даруйте мені за мої клякси і всякі інші огріхи.

Надсилаю Вам ті розділи своєї другої книги, які безпосередньо говорять про рідний інститут. З допомогою моєї дружини (старша сестра вашого першого політкомісара Григорія Павловича Старченка¹⁰: Марія Павлівна Карпова) [арк. 1] протягом місяця одбирав потрібний матеріал [...] раз його перечитували. До Вас, Іване Михайловичу, велика просьба: перечитати матеріал і дати свій об'єктивний висновок – рецензію. Справа в тому, що моя книга: «Великий 1905 р.» лежить у Харківському видавництві майже чотири роки. Треба якось зрушити з місця. Добре якби рецензія була колективною і абсолютно об'єктивною.

Свої дві книги: перша «Передгрозя» і друга «Великий 1905» писав більше як десять років. Дуже радий, що моя скромна [арк. 1 зв.] книга може стати в пригоді для історії нашого інституту. Про «образцове» училище там чимало написано. Пришлю трохи згодом.

Прилагаю адрес Інни Іванівни Кухтенко, дочері Івана Сергієвича Кухтенка, колишнього студента і викладача інституту. Син його, доктор технічних наук, працює в Українській Академії наук¹¹. Але ні імені, ні адреси його не знаю. Адрес Інни Іванівни Кухтенко: Київ. Проспект «40 лет Октября», д. 84, кв. 54». Кухтенко Інна Іванівна [арк. 2].

Окремо від папки надсилаю більшу фотографію. Дві менші вклав у папку. Про Федора Григоровича Меліхова почну розшуки в Москві. Може знайду його сина або дочку. На це потрібно певний час.

10. Старченко Григорій Павлович до 05.1922 – волосний політ-організатор (с. Уланове). 05–09.1922 – представник повітпарткому в Глухівському ін-ті. Від 09.1922 навчався в Чернігів. губрадпартшколі. 1929–1930 або 1930–1931 н. р. – викладач соціально-економічних дисциплін в Глухів. ін-ті та технікумі. Також викладав ці дисципліни на одномісячних пед. курсах при ін-ті. Від осені 1930 або 1931 – студент МДУ ім. М. Ломоносова. 1937 – заарештований органами НКВС. На 1966 проживав м. Волгоград.

11. Кухтенко Олександр Іванович (1914–1994) – учений, працював у Ін-ті гірничої механіки АН УРСР, Київ. ін-ті цивільного повітряного флоту, Ін-ті кібернетики АН УРСР. Досліджував проблеми аналітичної механіки, теорії автоматичного управління, теорії систем. Від 1972 – академік АН УРСР, 1974 – заслужений діяч науки УРСР, 1978, 1991 – лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки.

Вельмишановний Іване Михайловичу, ще раз прошу передати Вашому колективу мої палкі привітання і поздоровлення.

Ваш колишній студент, якому 19 грудня цього року мене 80 років [арк. 2 зв.].

Підпис

№ 3

Текстове пояснення М. Карпова від 28 жовтня 1966 р. до групової фотографії слухачів інституту за 1908 р.

Група студентів Глухівського Педагогічного інституту на початку 1908 року перед випускними іспитами.

Стоять, починаючи зліва:

1. [Павло Олександрович] Козловський¹² – українець
2. Москаленко Михайл Павлович (про нього окремо) – укр[аїнець]
3. Панасюк Семен – українець
4. Єрмоленко Михайло [Тарасович]¹³ – українець
5. Лиско Константин [Володимирович]¹⁴ – українець
6. Дроздовський Степан ([Стефан]) Олександрович ([Стефанович])¹⁵ – білорус

1. Журбас [Іван Петрович]¹⁶ – українець.

Сидять, починаючи зліва:

2. Пугач Трохим [Олексійович]¹⁷ – українець
3. Коваленко [Ларіон Тимофійович]¹⁸ – українець
4. Карпов Микола Олександрович – українець
5. Сухорєбрий Іван Яковлевич¹⁹ – українець. Останні роки свого життя був завведом в одній із київських шкіл на Подолі
6. Космович Степан Васильєвич – білорус, викладав математику в Черкаській учительській семінарії
7. Соломка [Петро Андрійович]²⁰ – був деякий час інспектором одного із глухівських городських 4-х класних шкіл Внизу біля Карпова сидить Ілейко Георгій Тихонович²¹

12. від 10.11.1908 – уч. рос мови, геометрії та географії в Соницькому 3-кл. міськ. уч-щі (Чернігів. губ.).

13. від 1.07.1908 – на 1912 – уч. рос. мови, історії та географії в Шосткинському 4-кл. міськ. уч-щі (Чернігів. губ.).

14. на службі з 20.03.1897 – 1905; від 1.07.1908 – на 1909 – уч. природозн., фізики та геометрії у Борзнянському 4-кл. міськ. уч-щі; на 1912 – уч. Кременчуцького 2-го 4-кл. міськ. уч-ща.

15. від 1.07.1908 – 1.07.1909 – уч. рос. мови, історії, географії та креслення в Климовському 4-кл. міськ. уч-щі (Чернігів. губ.); від 1.07.1909 – уч. Ніжин. 4-кл. міськ. уч-ща; на 1912 – уч. Ново-зібків. 4-кл. міськ. уч-ща (Чернігів. губ.).

16. від 1.07.1908 – уч. рос. мови, математики та фізики в Шосткинському 3-кл. міськ. уч-щі (Чернігів. губ.).

17. від 1.07.1908 – 1.07.1909 – уч. арифметики та фізики в Кременчуцькому 4-кл. міськ. уч-щі (Полтав. губ.); від 1909 – на 1912 – уч. Ново-зібківського 3-кл. міськ. уч-ща (Чернігів. губ.).

18. на службі – від 1.09.1904; від 1.07.1908 – уч. історії та географії в Миргород. 4-кл. міськ. уч-щі, в. о. вчителя рос. мови в Миргород. приватній жіночій прогімназії Грановської (Полтав. губ.); на 1912 – уч. Кременчуцького 1-го 4-кл. міськ. уч-ща (Полтав. губ.).

19. Нар. 20.01.1883 в Прилуках. На службі від 1.01.1902. Від 1.07.1908 – уч. рос. мови Проскурівського 2-кл. міськ. уч-ща (Поділ. губ.). Від 1.07.1912 – уч.-інспектор Климовського Олексіївського 4-кл. міськ. уч-ща. Викладав математику до 1941 в середній школі № 1 (м. Київ, вул. Артема, 24). Заслужений вчитель УРСР. Нагороджений орденом Леніна. Помер 4.03.1954. Похований на Личаківському кладовищі.

20. від 1 07.1908 – на 1912 – уч. рос. мови, історії та гімнастики в Глухів. 4-кл. міськ. уч-щі.

21. від 1 07.1908 – уч. рос. мов та історії в Ічнянському 4-кл. міськ. уч-щі; на 1912 – уч. Чернігівського 1-го 4-кл. міськ. уч-ща.

(про нього дивись окремо) [арк. 1].

Не фотографувалися з нами:

1. Маркевич Олександр Іосифович²² – білорус
2. Капцевич [Михайло Антонович]²³ – білорус – наші «старички»
3. Жар'єс – араб з Палестини
4. Вировий Євген [Семенович]²⁴ – при [П.] Скоропадському²⁵ особистий секретар гетьмана, щось вроді міністра двора. Чув, що зараз викладає українську мову при Бухарестському університеті, але чи так це, не відаю.

28 жовтня 1966 р.

Відомості подав

Підпис

№ 4

Текстове пояснення М. Карпова від 28 жовтня 1966 р. до групової фотографії слухачів інституту з чотирьох осіб (жовтень 1907 р.)

Група студентів Глухівського Педагогічного інституту, фотографувались приблизно в жовтні 1907 р.

1. Ліворуч сидить Дроздовський Степан Олександрович. Білорус. Нічого про нього не чув.

2. Поруч з Дроздовським стоїть Ілейко Георгій Тихонович (про нього окремо).

3. Поруч з Ілейком стоїть Москаленко Михайл Павлович. Глухівчанин з Веригіна. Син робітника-пічника з Шалигінського цукрового заводу. Під час Першої імперіалістичної війни його було взято до офіцерської школи, а по закінченні її направлено на фронт. Був у самих запеклих боях. Після одного з них в його батальйоні залишилось три солдата, а з офіцерів – один він. Після війни повернувся до учительської праці. Учителював у Києві, виклав фізику та природознавство. Загинув під час Єжовщини²⁶.

Біля Москаленка сидить Карпов Микола Олександрович.

28 жовтня 1966 р. Відомості подав [Підпис]

№ 5

Біографічна довідка про Ілейка Георгія Тихоновича, написана М. Карповим 28 жовтня 1966 р.

Георгій Тихонович Ілейко

Син маломовного середняка з с. Єсмані²⁷ (15 кіл[о-метрів] від Глухова). Закінчив земську школу в Єсмані. Земський начальник помітив його на випускних іспи-

22. від 1.07.1908 – 1.09.1912 – уч. 2-го класу, співів у Жмеринському 4-кл. міськ. уч-щі; від 1.09.1912 – уч. Вінницького 1-го 4-кл. міськ. уч-ща.

23. від 1.07.1908 – уч. рос. мови, історії та географії у Борзнянському 4-кл. міськ. уч-щі; від 1 09.1912 – уч. математики в Київському 2-му 2-кл. міськ. уч-щі.

24. Вировий Євген Семенович (1889–1945) – український громадсько-політичний та культурний діяч, член «Просвіти». М.О. Карпов помилився, Є.О. Вировий емігрував у Чехословаччину, а не Румунію.

25. Скоропадський Павло Петрович (1873–1945) – гетьман Української Держави.

26. Єжовщина – кампанія тотальних репресій в СРСР в 1936–1938. Назву отримала від прізвища наркома внутрішніх справ СРСР – Єжова Миколи Івановича (1895– 940).

27. Есмань (1957–2016 – Червоне) – смт Глухівського району Сумської області.

тах, як талановитого учня. Порадив волосному писареві залишити хлопця при волості писарчуком, а потім забрав до себе діловодом. Заманулося хлопцеві вчитися. Склав іспит за городське чотирьох класове училище, а в 1905 р. вступив до нашого інституту. Закінчив його в 1908 році.

Як одного з кращих студентів його було призначено в Чернігів. В 1912 р. в складі екскурсії вчителів побував в Італії.

Під час Громадянської війни разом з родиною (дружина та двоє доньок) повернувся на Батьківщину. Помер на початку двадцятих років у Єсмані від черевного тифу.

Відомості подав [Підпис]

28 жовтня 1966 р.

м. Харків

№ 6

Лист А. Михайлеця до І. Ляшка від 15 липня 1966 р.

Ректорат Глуховського інститута

В «учительській газеті» (от 12 мая с/г) предлагается прислать, бывшим учащимся этого института, воспоминания, фотографии и др[угие] материалы для организации музея к столетию института.

Я, Михайлец Авксентий, в 1911 году окончил институт и был направлен в Новозыбков²⁸, в котором работал 52 года.

Прошу конкретно указать, что именно желательно получить, чтобы не было много прислано ненужного.

У меня имеются:

Общая фотокарточка выпуска 1911 г.

«Ежегодник Глуховского уч[ительского] инст[итута] (журнал)»²⁹, копии конспектов уроков, их ход, рецензии на уроки, рефераты и пр.

Имею ряд воспоминаний во время [арк. 1] обучения в этом учебном заведении

Подпись

Мой адрес:

г. Новозыбков, Брянская обл., Чапаева, 9, Михайлец Авксентий Евстафиевич
15/VII 66 г.

№ 7

Лист А. Михайлеця до І. Ляшка від 23 серпня 1966 р.

Уважаемый Иван Михайлович!

Все желаемое Вам из Новозыбкова постепенно будет выслано. Письмо Ваше пришло в первых числах авг[уста], а благодаря моему от'езду его прочел 22 ав[густа]. Пока шлю [арк. 1] фотокарточку выпуска 1911 г. Очень прошу Вас не задерживать ее.

Постараюсь по поводу организации Вашего музея списаться с некоторыми товарищами по выпуску.

Есть еще общая карточка, 1909 г. членов украинского гуртка, который нелегально существовал при ин-

28. Новозыбків – місто Чернігів. губ., від 1919 – Гомел. губ., від 1926 – Брянської губ. (нині – Брянська обл.).

29. Педагогічний щорічник. Вийшли 2 номери за ініціативи директора Глухівського учительського ін-ту М. Григоревського.

ституте. Огловлял ее Выровой (брат Бориса Вырового, моего товарища по курсу), который окончил институт в названом году.

Постараюсь эту фотографию достать и пришлю Вам: у [арк. 1 зв.] меня ее, к сожалению нет.

С приветом

Уваж[ающий] Вас Подпись

23/VIII/66 г.

Адрес: Новозыбков,
Брянской, Чапаева, 9,
Михайлец

PS: Вчера Вам послал снимок выпуска 1911 г. и, если там не окажется списка изображенных, то повторяю – Трусов [Иван Бонифатьевич]³⁰, Жаков [Михаил Николаевич]³¹, Выровой [Борис Семенович]³², Кулак [Викентий Апполонович]³³, Кореньяка [Павел Трофимович]³⁴, Корсунь [Александр Александрович]³⁵, Михайлец [Авксентий Евстафьевич], Троць [Максим Васильевич]³⁶, Химчук [Павел Авксентьевич]³⁷, Панченко [Афанасий Георгиевич]³⁸, Воловик [Емельян Степанович]³⁹, Гимон [Тимофей Минич]⁴⁰, Воецкий [Николай Константинович]⁴¹, Табарук [Иван Аввакумович]⁴², Юшенко [Андрей Романович]⁴³, Прохоренко [Иван Семенович]⁴⁴ [арк. 2], Марченко [Василий Тимофеевич]⁴⁵, Бассараб [Петр Киндратьевич]⁴⁶, Корляков [Николай Ва-

30. від 1.07.1911 – на 1912 – уч. Проскурівського 2-кл. міськ. уч-ща (Поділ. губ.).

31. від 1.07.1911 – на 1912 – уч. Медвинського 4-кл. міськ. уч-ща (Київ. губ.).

32. від 1.08.1911 – уч. Гадяцького 4-кл. міськ. уч-ща (Полтав. губ.).

33. від 1.07.1911 – уч. Глухів. 3-кл. міськ. уч-ща ім. Терещенка.

34. від 1.08.1911 – уч. Глухів. 3-кл. міськ. уч-ща ім. Терещенка.

35. на службі – 1.09.1903–1.09.1908, від 1.07.1911 – уч. Ільїнського 4-кл. міськ. уч-ща.

36. від 1.07.1911 – уч. математики та гімнастики в Київ. 5-у 2-кл. міськ. уч-щі.

37. Нар. в селянській сім'ї в с. Горопаї (Волин. губ.). Від 1.09.1911 – уч. Глухів. 3-кл. міськ. уч-ща. Від 1916 у Кременці. Відмовився присягати полякам, тому заборонили займатися вчит. діяльністю. Переїхав у с. Великі Загайці (нині – Терноп. обл.), працював дяком, організував один з кращих на Поділлі хор «Просвіти». Пізніше поляками депортований, як особа «непозадана на Wschodnich Kresach». У роки ДСВ потрапив у концтабір Бухенвальд. Вижив. Прожив 96 р. Дід по матері укр. поетеси, дисидентки Галини Годасевич (1935–2001).

38. від 1.07.1911 – уч. Прилуцького 2-го 4-кл. міськ. уч-ща.

39. 10.10.1905; від 1.07.1911 – уч. Лисянського 4-кл. міськ. уч-ща (Київ. губ.).

40. На службі від 1.07.1911; від 11.11.1912 – уч. Борзнянського 4-кл. міськ. уч-ща (Чернігів. губ.).

41. від 1.07.1911 – уч. Гремяцького 4-кл. міськ. уч-ща (Чернігів. губ.).

42. На службі від 1.09.1904 – 1.09.1908; від 1.07.1911 – уч. Вінницького 1-го 4-кл. міськ. уч-ща (Поділ. губ.).

43. народився 1891 у с. Марчихина-Буда, Чернігів. губ. Від 1.07.1911 – уч. Звенигородського 4-кл. міськ. уч-ща (Полтав. губ.). Усе життя працював учителем. На пенсії проживав у м. Донецьк. Мав 6 братів та сестер. З них троє закінчили Глухів. ін-т та курси при ньому. Ющенко Ксенія Романівна (1895 р. н.) – учителька (Москва); Ющенко Роман Романович (1908 р. н.) – уч., пенсіонер (Краматорськ), Ющенко Микола Романович (1904 р. н.) – відомий учений, професор, доктор технічних наук. 1950–1957 – проректор, 1957–1973 – ректор Дніпропетровського ін-ту інженерів залізничного транспорту.

44. від 1.07.1911 – уч. Прилуцького 2-го 4-кл. міськ. уч-ща.

45. на 1912 – уч. Роменського 4-кл. міськ. уч-ща (Полтав. губ.).

46. За навчання в Глухів. ін-ті нагороджений срібною медаллю; від 1911 – уч. зразкового училища при Київ. уч. ін-ті.

сильевич⁴⁷ и Ящик Косьма [Матвеевич]⁴⁸ 2-й (его старший брат Косьма 1-й)⁴⁹.

Подпись

PS: Прошу Вас, Иван Михайлович, сообщите мне получили ли Вы фотокарточку выпуска 1911 г. Эта карточка для меня представляет большую ценность [арк. 2 зв.].

№ 8

Лист А. Михайлеца до І. Ляшка від 20 жовтня 1966 р.

Уважаемый Иван Михайлович!

Получив Ваш последнее письмо, я совершенно успокоился, за карточку.

Сразу же стал готовить для посылки Вам «Воспоминания», «Украинский гурток» (прилож[ение] к фотокарточке) и «Забастовка воспитанников института» (1908). Написал. Пометил 15 окт[ября] 1966 г.

Полагал, что к этому времени уже получу посланную карточку. Сегодня 30 окт[ября] карточки нет. Я принадлежу к тем, которые свыкаются с людьми, с предметами.

Мне стоило много труда, чтобы иметь на общей карточке всех [арк. 1] моих однокурсников. Карточку эту я привык каждый день видеть, и ее у меня еще нет.

Очень прошу Вас ускорить посылку мне названной карточки.

Уваж[ающий] Вас

Подпись

30 октября 1966 г.

Адрес: Новозыбков, Брянской [области],

Чапаева, 9, Михайлец

№ 9

Спогади про забастовку (1908)

А. Михайлеца від 22 листопада 1966 р.

Забастовка

В здании Глуховского учительского института была церковь. В ней по субботам совершалась вечеря, а по воскресеньям обедня (литургия).

Хожение в церковь для воспитанников было обязательное.

Служил в церкви законоучитель института, а обязанности дьячка выполнял один из воспитанников института, который обладал надлежащим голосом и знал «гласы» (песнопения). Плата ему в год была 36 рублей,

47. на службі від 1.08.1900; від 1.07.1911 – уч. Куликовського 4-кл. міськ. уч-ща.

48. На службі – 1.09.1903 – 1.09.1908; від 107.1911 – уч. Ільїнецького 4-х кл. міськ. уч-ща.

49. Михайлець А.Є. помиляється. Загалом в Глухів. уч. ін-ті отримали освіту не два, а три представники родини Ящиків: Ящик Петро Матвійович, син міщанина з Глухова. Нар. 2.10.1877. Закін. зразкове уч-ще при Глухів. уч. ін-ті. Від 9.08.1898–1902 – уч. Лепсинського міськ. уч-ща (Семиріч. обл.). Від 1.11.1902 – на 1904 – служба в Київ. учбовому окрузі. На 1909–1910 – уч. Красноярського 4-кл. міськ. уч-ща (Єніс. губ.). 1.07.1910 – на 1912 – уч. Добрянського 4-кл. міськ. уч-ща (Черніг. губ.). На 1915 – зав. Каратувським вищ. почат. уч-щем (Єніс. губ.). Ящик Іван Матвійович нар. 1870 у міщан. сім'ї в Глухові. Закін. зразкове уч-ще при уч. ін-ті. В ін-ті навч. 4 р. Від 1.08.1890 – уч. Старокостянтин. міськ. уч-ща (Волин. губ.). На 1893–1898 – надшт. уч., уч. Петроковського Олександрівського 4-кл. міськ. уч-ща (Петрок. губ.). 1909 – на 1911 – інспектор-керівник Солецької уч. семінарії (Радом. губ.). На 1914 – ст. рад. інспектор Радомської уч. інспекції (Радом. губ.).

как и всякому дьяку.

С особенной торжественностью каждый год совершалась литургия в храмовый день в честь Димитрия, автора «Четьи-Минеи»⁵⁰.

В этот день в церковь приходили и посторонние послушать стройное пение (хор состоял из воспитанников).

А первую воскресную службу мы, поступившие в институт, пришли в церковь как и старшие классы. Директор института [П. А.] Миловский⁵¹ (такая его кажется была фамилия, сели мне не изменяет память) также был в церкви.

В конце богослужения воспитанник [Г. М.] Дружинин⁵² (последнего класса) стал выходить из церкви. Директор его остановил и в грубой форме сделал выговор.

На другой день, во время перерыва занятий, к нам, в 1-й класс, явился один из воспитанников последнего класса (забыл фамилию) и сказал примерно, следующее: «Вы, товарищи, не успели еще познакомиться с директором института [арк. 1]. Но мы его хорошо знаем – он груб, несправедлив... Наш 3-й кл[асс], а также 2-й – решили бойкотировать грядущий храмовый праздник Димитрия – не пойти в церковь. Разрешается лишь воспитаннику [А. И.] Карафа-Корбут⁵³, исполняющему должность дьяка: он получает плату. Призываем и вас присоединиться к нам – не пойти в церковь», сказал и ушел. После краткого обмена мнений мы решили каждому из нас поступать по своему усмотрению.

Наступил день храма. Из воспитанников института явились: [А. И.] Карафа-Корбут (дьяк), [Н. А.] Светов⁵⁴ и [К. П.] Цуркан⁵⁵ из последнего класса, из нашего (1-го) [Е. О.] Маринченко⁵⁶ и [И. А.] Табарук⁵⁷, и со 2-го никто не пришел.

Таким образом из 80 человек явилось только 5 чел[овек]. Это стало сенсацией для города. Стало известно об этом и в округе – чрез несколько дней в институт приехал окружной инспектор. В результате директора сняли, законоучителя [А. И.] Миловидова⁵⁸ перевели в Суражскую учительскую семинарию. В институт явился директором

50. Дмитрій Ростовський (1651–1709) – український та російський церковний дьяк, письменник. 1757 – канонізований.

51. Міловський Павло Олександрович нар. 1850. Закінчив Новоросійський ун-т. До 1905 – д. ст. рад., директор Дедеркальської учительської семінарії. 4.08.1905 – 19.08.1909 – директор Глухів. уч. ін-ту. Брав участь у з'їзді представників уч. ін-тів (26.02. – 3.03.1907), в нараді при Міністерстві освіти Російської імперії з реформування ін-тів (26.02. – 6.03.1907). 1919 – помер у Києві.

52. Дружинін Григорій Матвійович від 1.07.1919 – на 1912 – уч. Смілянського 4-кл. міськ. уч-ща (Київська губ.).

53. Карафа-Корбут Олександр Іванович від 1.07.1909 – на 1912 – уч. Житомирського 4-кл. міськ. уч-ща.

54. Светов Микола Акимович від 1.07.1909 – уч. математики Чернігів. 1-го 4-кл. міськ. уч-ща; на 1912 – уч. Київського 4-кл. міськ. уч-ща.

55. Цуркан Климент Пантелеймонович від 30.06.1909 – на 1912 – уч. Мотовилівського 4-кл. міськ. уч-ща (Київська губ.).

56. Маринченко Євген Йосифович від 1.07.1911 – уч. Роменського 4-кл. міськ. уч-ща (Полтавський губ.).

57. Табарук Іван Абакумович на службі – 1.09.1904 – 1.09.1908; від 1.07.1911 – уч. Вінницького 1-го 4-кл. міськ. уч-ща.

58. Миловидов Антоній Іоаннович нар. бл. 1868/1870. 1890–1894 – студент Київ. дух. акад. 1894 захистив канд. дис. на тему: «Воспитание и обучение по учению древних отцов и учителей Церкви». 15.11.1896 – 20.08.1909 – священник, законоучитель Глухів. уч. ін-ту. Від 20.08.1909 – на 1915 – законоучитель Суражської уч. семінарії.

Митрофан Семенович Григоревский⁵⁹, а законоучителем Ларин⁶⁰, бывший миссионер в Китае [арк. 2].

Авксентий Михайлец
бывший воспитанник
Глуховского учительского института в 1908–1911 г.г.
Адрес: Новозыбков, Брянской [области], Чапаева, 9,
Михайлец
1966 г. 22 ноября

№ 10

Лист А. Михайлеца до І. Ляшка від 11 грудня 1966 р.

Уважаемый Иван Михайлович!

Украинский гурток при Глуховском учит[ельском] институте (в годы моего там пребывания) состоял только из воспитанников украинцев. Это была тайная немногочисленная организация: о ней администрация института ничего не знала. Оглавлял ее Выровый Евгений, голова. Это был воспитанник 3-го курса. Он один только и мог бы дать подробные сведения о связи глуховского гуртка с Киевским университетом.

Когда этот гурток возник я не знаю. Но конец его был в 1909 г. В этот год жандармский ротмистр конфисковал литературу, присланную из Киева.

Директору стало известно, что [арк. 1] конфискованная литература направлялась для воспитанников института.

Результатом этого явилось то, что брат головы, Борис Выровой, мой однокурсник заявил мне: «Гурток закрывается. Директор у брата добивался подробностей. Все это, как оказалось, окончилось тихо».

Фотокарточку я дарю. Содержания занятий гуртка я, кажется, Вам писал.

Оба Выровые из нашего округа ушли. Первый (старший) сразу по окончании, института, а второй, Борис, в 1913 г. еще работал в Гадяче в городском училище.

Шлю Вам самые лучшие пожелания [арк. 1 зв.].

Подпись

11 / XII 1966 г.

№ 11

Лист А. Михайлеца до І. Ляшка від 27 ноября 1974 г.

Дорогой Иван Михайлович!

Спасибо Вам за карточку, за письмо и газету – все это

59. Григоревский Митрофан Семенович нар. 3.06.1872 у слободі Зибіно Грайворонського пов. Курської губ. Батько – псаломщик. Навчався у Белгородському дух. уч-щі, Курській дух. сем., 1891–1895 – Київ. дух. академії. Від 1.02.1896 – викл. цивільної історії, історії рос. розколу, викривального богослов'я в Архангельській дух. семінарії, від 1899 – наглядач Архангельського дух. уч-ща. Від 21.03.1903 – магістр богослов'я за дисертацію: «Учение св. Иоанна Златоуста о браке». Від 1905 – інспектор, від 1906 – в. о. ректора Київ. дух. семінарії. Від 1907 – директор Великосорочинської уч. семінарії ім. М.В. Гоголя. 19.08.1909–26.03.1913 – директор Глухів. ін-ту; 1.10.1909–1913 – голова педагогічної ради Глухів. жін. г-зії. 1913–1917 – директор народних училищ Нижньгородської губ. 1.06.–20.07.1917 – в. о. директора Нижньгородського реального уч-ща. Від 4.07.1917 – директор 3-ої Московської гімназії. Помер 1933, Київ.

60. Ларін Олександр Никифорович на службі з 1.09.1883. Закінчив дух. семінарію. Працював у духовній місії в Китаї. 1906–08.1909 – законоучитель Великосорочинської уч. семінарії. 20.08.1909–1917 або 1918 – законовчитель Глухів. ін-ту.

я получил.

Не утерплю еще раз сказать, положительно, о Ваших незаурядных организаторских способностях – я стар, что-бы говорить комплименты.

Мне кажется, что поездка моя в Глухов была не месяц тому назад (25–26 окт[ября]), а вчера.

Посылаю Вам и мое выступление перед студентами 26 окт[ября]. С лучшими Вам пожеланиями.

Подпись.

PS: Сердечный привет Лине Васильевне и мне неловко, что ей пришлось затратить время во время [арк. 1] моего возвращения из Глухова [арк. 1 зв.].

Подпись

27 ноября 74 г.

№ 12

Виступ А.Є. Михайлеца 1974 р., приурочений до 100 річниці відкриття Глухівського інституту

Выступление в день празднования столетия Глуховского пединститута окончившего его в 1911 г. Михайлеца Авксентия.

Хотя я, по всей вероятности старше всех здесь присутствующих, я несколько моложе сегодняшнего юбиляра – нашего института.

Не так давно, в 1908 г., я поступил в него и в 1911 окончил.

Я хотел поступить в университет, на медицинский факультет, но сделать этого не смог: не окончил гимназии (мою мечту осуществил мой сын, он – профессор, доктор медицины в Ленинграде). Поступил я в Глуховский учительский институт.

Что представлял собой тогдашний учительский институт?

Он был один из первых 4-х открытых в России в 1874 г. – в Москве, Петербурге, Глухове и в Феодосии для подготовки преподавателей для городских училищ, которые начали вскоре создаваться и давали образование в объеме 5 классов гимназии. Но некоторые предметы, как то древние и новые языки, необходимые для поступления в университет, в городских училищах не преподавались. Замысел здесь [арк. 1] состоял в том, чтобы преградить выходцам из среды городской бедноты и средних слоев путь в университет. И учительские институты тоже были задуманы как средство обеспечить городские училища преподавателями НЕУВЕРСАНТАМИ.

Привело это к тому, что в учительских институтах получали образование демократические элементы тогдашнего городского населения, искренно видевшие свое жизненное назначение в просвещении народных масс.

Конечно масштабы тогдашнего педагогического образования были не те, к которым теперь привыкли. На каждом курсе было всего 24–25 человек.

Наш институт выделялся и получил известность благодаря выдающемуся русскому педагогу конца XIX – начала XX вв. профессору [М. И.] Демкову⁶¹, получившему профессуру уже в советское время и известному деяте-

61. Демков Михайло Иванович нар. 1859 на хуторі Скринному

лю советской педагогики профессору К.П. Ягодовскому⁶².

Учение великого русского педагога Константина Дмитриевича Ушинского⁶³ пронизывало преподавание в Глуховском учительском институте. Официально поставленная задача обучения в учительском институте состояла в том, чтобы давать [арк. 2] знания лишь в том объеме, который требуется для преподавателя в городском училище, но качество обучения и хорошо поставленная практика давала возможность нам, выпускникам, преподавать наравне с окончившими университеты. Так было и со мною. Окончив Глуховский институт, я полстолетия учительствовал в г. Новозыбков. Работал я там в городском училище, в женской гимназии, в реальном училище, в средней школе им. Михаила Ивановича Калинина, а затем в школе рабочей молодежи.

Всю свою жизнь я посвятил учительскому труду, и если жалею о чем либо, то только о том, что годы заставили меня прекратить педагогическую работу. Утешением и радостью для меня служат встречи с учениками разных поколений.

Иногда случайные, эти встречи со взрослыми людьми различных профессий, которых я много лет тому назад учил грамоте и счету (до института работал народным учителем), основам наук, которым мне удалось привить любовь к труду дают такое счастье, которого я всем вам желаю.

Одним из самых ярких и незабываемых для меня воспоминаний является участие в ликвидации [арк. 3] безграмотности.

Мне сейчас трудно сосчитать, сколько раз я за свою жизнь старался, чтобы для многих учеников каждый урок был непохожим на другие, чтобы учение было для учащихся не только обязанностью, но и радостью, чтобы в жизни тех тысяч людей, которые прошли через мои классы, школьные годы были светлым счастливым временем.

Что я делал для этого?

Старался всегда идти в ногу с жизнью и не давал годам погасить любовь к ученикам и учительству, без которой преподавать нельзя и это тоже помогало мне в работе, так как я для нескольких поколений своих учеников был не только их учителем, но и учителем их родителей, жил одной жизнью с населением Новозыбкова, заботами и делами города.

(Полтав. губ.). 1882 закінчив курс фіз.-мат. фак. Київ. ун-ту. Від 25.08.1882 – викл. фізики, географії та природознавства у Чернігів. жін. г-зії; від 4.11.1885 по 13.03.1900 – викл. природничої історії в Глухів. ін-ті. Від 13.03.1900 – директор народних училищ Вологодської губ. 1905–1911 – директор Москов. уч. ін-ту. Від 1911 – директор народних училищ Володимир. губ. Від 1919 в Україні. Від 1920 – викл. Прилуцьких пед. курсах, від 1925 – Прилуцького пед. технікуму. Від 1927 – кореспондент Українського наук.-досл. ін-ту пед., 1929 – професор. 1939 помер у Прилуках.

62. Ягодовський Костянтин Павлович нар. 1877 в с. Комарівка (Чернігів. губ.). 1901 закінчив фіз.-мат. фак. СПб ун-ту. Від 1902 – викл. комерційного уч-ща (Виборг), в Психоневрологічному ін-ті, Танишевському уч-щі (СПб.). 1916–1923 – директор Глухів. ін-ту. Від 1923 – зав. каф. метод. природознавства Педагогічного ін-ту (Ленінград). Від 1934 в Наук.-дос. ін-ті політех. освіти; Наук.-практичному ін-ті спеціальних шкіл та дитячих будинків при Наркомосвіті РСФРР. Помер 1943.

63. Ушинський Костянтин Дмитрович (1823–1871) – український та російський педагог.

Мои молодые коллеги иногда жалуются на недостаток уважения со стороны некоторых учеников и их родителей. Но вот я за всю свою жизнь пожаловаться на это не могу. Может это будет и нескромно с моей стороны, но я думаю: Это потому что я и мои коллеги старались работать ни щадя сил и даже самые нерадивые из [арк. 4] наших учеников это понимали.

Признание учительского труда народом должно быть не только заслугой Советской власти, но и достижением нашего учительства.

Мне, старому учителю, очень хочется, чтобы студенты педагогических институтов и нашего с вами, в частности, с самого начала поняли нравственный характер учительского долга, значение работы учителя для успеха коммунистического строительства в нашей стране.

За долгие годы моей работы в школе передо мной прошли ученики самых различных типов – такие, которых не приходилось заставлять учиться, и такие, которые чуть ли не все школьные годы сидели на парте с отчетливо заметной неохотой.

Но мой педагогический опыт мне говорит, что все они провели школьные годы с пользой для себя, ученье ни для кого не прошло бесследно и учителей своих бывшие ученики, кем бы они не стали – рабочими или учеными – вспоминают с одинаковой теплотой.

Я хочу пожелать вам всем успехов в жизни и в педагогической работе, хочу чтобы вы получали удовольствие от своей работы, ибо [арк. 5] [...].

ДЖЕРЕЛА

1. Вольный А. Сердце молчать не может. Документально-художественная повесть. Издание второе дополненное, исправленное. Тула : Приокское книжное издательство. 1978. 200 с.
2. Выкочко Л.М. Как это было (страницы истории народного образования в нашем крае). Новозыбков : Издательство БГПУ, 2001. [Б.с.].
3. Над Карой. Историко-краеведческий и литературно-художественный сборник клуба культурных инициатив «Зыбчане» / ред. К. Попов. Вып. 1. Новозыбков. 1996. 40 с.
4. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1909–1910 год. Киев : Изд. Тов-ва Кушнерёв и К*, 1909. 563 с.
5. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1912–1913 учебный год. Киев : Изд. Тов-ва Кушнерёв и К*, 1913. Ч. 1, 2. 724 с.
6. Памятная книжка Киевской губернии на 1915 г. с приложением адрес-календаря губернии. Киев : Типография губернского правления, [1915]. 244, 288, 63 с.
7. Панченко В. «Мої зв'язки з Україною – то єдина кровоносна система...». Тиждень UA. 28 серпня 2014. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/History/117361>.

Kryzhanivsky V.M. Students of Hlukhiv Teacher's Institute M. Karpov and A. Mykhailets on the materials of the Historical and Pedagogical museum of GNPV

Hlukhiv Teacher's Institute was opened by Minister of Education D. Tolstoi in 1874 in the former hetman's capital. The Institute trained teachers of city schools of Kyiv, Poltava, Chernihiv, Podolsk and Volyn provinces, in 1874–1917 high school, women's gymnasium. Many young men wished to enter this school from the Ukrainian, Belarussian and Russian regions of the Romanov Empire.

The Institute has graduated more than 800 students for the years 1874 – 1917. In the article we will publish 12 documents about M.O. Karpov and A.Ye. Mykhailets. Karpov M.O. is our countryman from the village Ulanovo, Hlukhiv district. He graduated from the Ulanovo and Hlukhiv schools and Hlukhiv Teacher's Institute (1908). Mykola Oleksandrovych devoted half a century to teaching. He worked as a teacher of geography, mathematics, Ukrainian language and literature in the city schools of Uman, Talnoy, Kharkiv.

He submitted the documents (letters, biographical certificate) of the

life and professional path of the students (H. Illeiko, M. Moskalenko, S. Kosmovych, I. Sukhorebrni and others) to the Institute Historical and Pedagogical Museum in 1966. The documents allow to reconstruct the composition of the issue students in 1908, biographies of students, who studied at the institute in the early twentieth century. M.O. Karpov submitted a manuscript of memoirs about Hlukhiv in the Revolutionary period. The manuscript has not been preserved in the museum's holdings for 2020.

Mykhailets A.Ye. is another graduate, who graduated from the Hlukhiv Teacher's Institute in 1911. Avksentii Yevstafovych worked for 52 years as a teacher of chemistry and science in the schools of Novozhybkov (Briansk region, Russian Federation). He handed over important documents to the museum's holdings: informative recollections of the «Ukrainian Circle» by Yevheii Vyrovvi, detailed recollections of the anti-religious strike of 1908, the text of a celebratory performance in 1974.

Key words: Hlukhiv Teachers' Institute, school, teacher, memories, biography, letter, biographical certificate.

REFERENCES

1. Volnyiy, A. (1978). *Serdtshe molchat ne mozhet. Dokumentalno-hudozhestvennaya povest.* [Heart can not be silent. Documentary art story]. Tula: Priokskoe knizhnoe izdatelstvo. [in Russian].
2. Vykochko, L. M. (2001) *Kak eto bylo (stranitsyi istorii narodnogo obrazovaniya v nashem krae)* [How it was (pages of the history of public education in our region)]. Novozybkov: Izdatelstvo BGPU. [in Russian].
3. Popov, K. (Ed.). (1996). *Nad Karoy. Istoriko-kraevedcheskiy i literaturno-hudozhestvennyy sbornik kluba kulturnykh initsiativ «Zybchne» [Over Kara. Historical and local lore and literary collection of the club of cultural initiatives «Zybchne»].* (Issue. 1). Novozybkov. [in Russian].
4. *Pamyatnaya knizhka Kievskogo uchebnogo okruga na 1909–1910 god. (1909).* [The memorial book of the Kiev school district for 1909–1910]. Kiev: Izdanie Tov-va Kushnerov and Ko. [in Russian].
5. *Pamyatnaya knizhka Kievskogo uchebnogo okruga na 1912–1913 uchebnyy god (1913).* [The memorial book of the Kiev school district for the 1912–1913 academic year]. Kiev: Izdanie Tov-va Kushnerov and Ko. [in Russian].
6. *Pamyatnaya knizhka Kievskoy gubernii na 1915 g. s prilozheniem adres-kalendaria gubernii (1915).* [The memorial book of the Kiev province for 1915 with the application of the address calendar of the province.]. Kiev: Tipografiya gubernskogo pravleniya. [in Russian].
7. Panchenko, Volodymyr (2014). «Moji зв'язky z Ukrajinou – to jedyna krovonosna sistema...» [«My relationship with Ukraine is one blood system ...»]. *Tyzhdenj UA*. Retrieved from <https://tyzhden.ua/History/117361>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.02.2020 р.
Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК 94(477)«1918»

О.В. Пластун

АРХІВНІ ДОКУМЕНТИ КРОЛЕВЕЦЬКОГО ПОВІТУ 1918 р. ЯК ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

На основі архівних джерел вводяться до наукового обігу дані щодо перебігу подій на теренах Кролевеччини у період Української Держави 1918 р. Проаналізувавши документи, пов'язані з діяльністю повітового коменданта та начальника господарчої частини Кролевця, автор розширює локально-регіональний вектор дослідницьких робіт, присвячених Гетьманату Скоропадського – Української Держави 1918 р. Акцентована увага на наказах повітового коменданта, актах та телеграмах, що охоплюють період з травня до серпня 1918 року.

Детального дослідження щодо історії Кролевцького району часів Української Держави у 1918 р. не проводилось. Ця розвідка, що стане першим кроком у написанні всебічної наукової праці, особливо важлива для вивчення історії Сіверщини, оскільки в українській історіографії не існує комплексного дослідження з означеної тематики.

Ключові слова: Кролевець, козак, старшина, повітовий комендант, староста, карбованець, Українська Держава, інтендант.

У радянській історіографії ім'я Павла Скоропадського та пов'язаний з ним період Української Держави завжди були під забороною або висвітлювалися в негативному ракурсі, оскільки громадяни Радянського Союзу мали знати «правду» тільки про одну «Велику Жовтневу соціалістичну революцію». Щодо дослідження перебігу цих подій на регіональному рівні, зокрема на Кролевеччині, місцеві історики описували їх кількома рядками: у квітні 1918 р. німецькі війська увійшли до м. Кролевця; із німецькими загарбниками прийшли і націоналістичні буржуазні запорозці-гайдамаки, які відновлювали старі буржуазно-поміщицькі порядки та допомагали окупантам грабувати українських селян.

Дослідження представників української діаспори за кордоном щодо історії становлення Української Держави на території сучасних Чернігівської та Сумської областей (як і українських істориків) донедавна обмежувалися здебільшого інформацією про «Сірожупанну дивізію». Загально відомо, що у серпні 1918 р. до Чернігівської губернії переїхала 1-а Українська стрілецько-козацька дивізія. Через колір обмундирування солдатів її називали сірожупанною. Дивізію розквартирували у Чернігівській губернії наступним чином: м. Конотоп (штаб дивізії та 3-й полк); с. Алтинівка (1-й та гарматний полк); м. Кролевець (2 полк); м. Короп (4 полк) [13, с. 85]. Казарм для них не було, оскільки останні були зайняті німецькими частинами, тому вояк розквартирували у домівках місцевих жителів [12, с. 143]. Сірожупанники виконували, крім іншого, функції охорони громадського порядку в Конотопі та Кролевці [7, с. 20]. На Чернігівщині 1-ша Стрілецько-козацька (Сіра) дивізія у ніч на 18 листопада вчинила переворот, у результаті якого офіцерів-гетьманців усунули з посад, а дивізія перейшла на бік Директорії. Протягом двох тижнів сірожупанники узяли під контроль Директорії Конотопський, Кролевцький, Сосницький повіти, а також міста Ніжин, Бахмач, Глухів та Шостку [4, с. 254–255].